

TRANSTRÖMER OCH POLITIKEN

April månads poesipod behandlar en nyutkommen antologi med titeln *Tranströmer och det politiska* (Ellerströms). Örnen och Kråkans redaktör samtalar med tre av bokens bidragsgivare: Ander Borsgård, Annelie Bränström Öhman och Anna Möller-Sibeliuss om poesi och politik. Av Monica Tranströmer har vi fått rättigheterna att framföra tre av Tomas Tranströmers dikter. De läses av deltagarna under samtalets gång, men får också avsluta poden, då i uppläsning av Sara Mannheimer. Välkomna att lyssna!

Lyssna till poden. Klicka på pilen!

TIDSANDA

Den trettonde oktober 1966 publicerade Karl Vennberg en recension av Tomas Tranströmers fjärde diktsamling *Klanger och spår* i Aftonbladet. Publiceringen ägde rum mitt i det skede som kritikern Karl Erik Lagerlöf i en inflytelserik bok från 1975 kallade "strömkantringen". Under detta skede tog sig det tidiga sextiotalets experimentella och nyavantgardistiska estetik en politisk vändning. Lagerlöf skriver: "Över hela fältet inträdde en politisering av frågeställningarna, på tidningarnas kultursidor, i de litterära tidskrifterna,

inom teatern, filmen och skönlitteraturen. Tendenslitteratur, tendensfilm, tendensteater – länge negativt färgade begrepp – blev självklara företeelser.”

Karl Vennberg var en viktig gestalt i detta skede. Som kulturredaktör på Aftonbladet öppnade han kultursidan för den nya erans röster. Men som skribent förblev han skeptisk, i alla riktningar. Hans recension av *Klanger och spår* talar inte heller ur strömkantringen. Det är på sätt och vis en typisk vennbergrecension. Han står självklart på poesins sida. Kanske var det hans enda tveklösa ställningstagande som intellektuell. Som så ofta i hans kritik bryter poeten mark i recensionsprosan. I sin litteraturkritik arbetar Vennberg gärna i elaborerade bilder. ”Tranströmers poesi är en konturpoesi”, skriver han träffande: ”Det finns dikter som verkar ha lagts i syrabad för att teckningen ska frigöras.” Andra poeter från det romantiska femtiotalet gör bruk av ”musikalisk förförelse eller symboliskt ljusdunkel.” Men inte Tranströmer, hans poesi står ”på tingens sida.”

I en not till recensionen kunde man läsa: ”I morgon skärskådas både boken och recensionen från en yngre generations synpunkt. För kommentaren svarar Björn Håkansson.”

Och mycket riktigt. Björn Håkanssons text dagen därpå skrader inte orden. Så här på dryga femtio års avstånd känns den ideologiska kritiken rätt harmlös. Tranströmer är passiv, inte tillräckligt aktivistisk och engagerad. Energin i artikeln riktas snarare mot Vennberg. Håkanssons ton är svartsjuk. Det är den överkänslige efeben som talar: ”Karl Vennberg beundrar Tranströmer, men han är inte starkt engagerad, det tycker jag mig förstå.”

Vennbergs ställningstagande för Tranströmers förmåga att ”vara sig lik”, är egentligen det som upprör Björn Håkansson. Försvaret han inte därmed det oföränderliga, det bestående?

I antologin *Tranströmer och det politiska* tar sig litteraturvetaren Ragnar Haake an receptionen av Tranströmers diktsamlingar under och efter ”strömkantringens år”. Ryktet om kritikens enögdhet är överdrivet, finner han. Tranströmer fick inte tillnärmelsevis så mycket pisk som det har hävdats och poeten framstår som snarstucken när han beklagar sig över kritiken i brev till Robert Bly.

Men jag undrar jag. Tidsandans påtaglighet undflyr inte sällan statistiken. Den är ryktets kreatur vars andedräkt nästan omärkligt fyller samlingslokaler och sinnen med en air som föder paranoia och hybris. Att 79% procent av recensionerna, som Haake slår fast, var positiva, betyder kanske mindre än den mer vardagliga erfarenheten, hur folk hälsar på en på förlaget eller hur publiken ser ut eller låter när man läser upp. I en intervju från juni 1968 berättar Tranströmer:

”I ungdomliga auditorier är det alltid någon som tillrättavisar mig för att jag är för ’världsfrånvärd’ o. s. v. De vill att jag ska skriva på ett politiskt sätt, använda det politiska språket. Egentligen skulle jag få skriva om vad som helst,

blommor och bin, bara jag gjorde det på ett 'politiskt' sätt. Men poesins språk, min poesis språk, får mening när det engagerar sig i en politisk verklighet utan att politiseras. Förstår du vad jag menar?"

Tidsandan är som speglarna i Lustiga huset, helt renons på rimliga proportioner. Och likväl är den verklig i meningen djupt känd i den enskilde som tycker sig omslutas av den. 2010-talet och dess sociala medie-drivna pseudo-offentligheter har ofta kreerat liknande tillstånd av hybris och paranoia. Några fick hundra likes och hjärtan vad helst de publicerade. Andra "avvännades" och fick inga hjärtan alls.

Men det nya decenniet har inletts med kris. Ryktets kreatur håller andan. När det på nytt blåser ut vad det har i lungorna kommer vi alla att känna oss omslutna, någon av frisk luft, andra av sura dunster. Tidsandan. Lika svårbelagd och osaklig, men också lika verklig för envar av oss.

God lyssning!

/Magnus William-Olsson

Foton: Bokomslaget. ellerstroms.se
Demonstration 1966. Wikipedia. Av Okänd